

Migracje w skupiskach mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej (obwód czerniowiecki na Ukrainie) w latach 1991–2013 na tle przemian etnicznych

Migrations within Polish minority communities in Northern Bukowina (Chernivtsi Oblast in Ukraine) between 1991 and 2013 in the context of ethnic changes

Adam Rossmanith

Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków
e-mail: ad.rossmanith@vp.pl

Zarys treści: Praca jest wynikiem badań terenowych przeprowadzonych przez autora w 2013 r. w 6 wsiach obwodu czerniowieckiego na Ukrainie, w których są skupiska Polaków. Za skupisko mniejszości polskiej uznano wieś lub jej część zamieszkaną przez co najmniej 10 polskich rodzin. Badania prowadzono metodą wywiadów, którymi objęto całość społeczności polskiej zamieszkującej w obrębie tych skupisk: ogółem 1184 osoby w 351 gospodarstwach domowych. Celem badań było poznanie przyczyn migracji, struktury płci i wieku migrujących, natężenia migracji w latach 1991–2013 i jej kierunków oraz struktury narodowościowej imigrantów. Omówiono też kwestię migracji wewnętrznych i zagranicznych. Współcześnie procesy migracji w badanych skupiskach mniejszości polskiej wpływają na ich etniczne przemiany. Coraz częściej dochodzi do małżeństw Polaków z osobami innej narodowości. Napływ tych osób przyczynia się do przemian etnicznych w skupiskach,

biwalencji kulturowej i zanikania języka polskiego. Jednocześnie ma miejsce migracja osób deklarujących narodowość polską do innych miejscowości Ukrainy lub poza jej granice.

Słowa kluczowe: migracja zagraniczna, migracja wewnętrzna, skupisko mniejszości polskiej, Bukowina, Ukraina, Polacy

Abstract: Bukowina is a historical region crossed by a national border since 1940 (initially Romanian-Soviet border), and since 1991 the border between Romania and Ukraine. The northern part of this region is located in the Chernivtsi Oblast in Ukraine. A surge of Polish immigration to Bukowina took place when the region belonged to Austria in the years 1774–1918. The following villages in the northern part of Bukowina were populated by Poles in 1803: Kaliczanka (close to the city of Czerniowce), Stara Huta, and Tereblecze (Fig. 1). This paper is based on personal interviews conducted in six Polish minority communities in the Chernivtsi Oblast (region) in 2013 (Fig. 1). Each selected village was inhabited by at least ten Polish families. The data in the paper were derived from 351 interviews conducted in all households in Polish clusters for a total of 1,184 residents. The main causes of migration in the study area were found to be economic in nature in the case of external migrations and family-related in the case of internal migrations (Fig. 2). Far fewer individuals migrated within the study area in the years 1991–2013 (Fig. 3). Internal migrations were linked with short distances within the Chernivtsi Oblast (Fig. 4). Migration abroad occurred primarily to Italy, Belgium, Russia, Belarus, Poland, and the United States (Fig. 5). Women migrated more often (53.3 %) than men (46.7 %). In the years 1991–2013, 69% of the 96 individuals who became part of Polish families were not of Polish origin. This non-Polish surge cause changes in the ethnic profile of Polish clusters, cultural mixing, and the gradual disappearance of the Polish language in the region.

Keywords: external migration, internal migration, Polish minority cluster, Bukowina, Ukraine, Poles

Wprowadzenie

Bukowina jest regionem historycznym, od 1940 r. przedzielonym granicą państwową, początkowo rumuńsko-radziecką, a od 1991 r. – rumuńsko-ukraińską. Jej północna część położona jest w obwodzie czerniowieckim na Ukrainie, a południowa – w okręgu Suczawa w Rumunii (ryc. 1). Nazwy *Bukowina* zaczęto używać oficjalnie od 1775 r. w celu odróżnienia tego obszaru od kraju, do którego dotąd należał – Hospodarstwa Mołdawii. Nazwę tę na oznaczenie jednostki polityczno-administracyjnej nadali Austriacy i była ona używana aż do końca ich panowania w 1918 r. W latach 1786–1849 Bukowina miała status okręgu administracyjnego wchodzącego w skład Galicji i podlegała bezpośrednio Guberni Lwowskiej.

Napływ Polaków na Bukowinę miał miejsce w okresie jej przynależności do Austrii. Pierwszymi wsiami w północnej części Bukowiny, zasiedlonymi przez

Ryc. 1. Skupiska mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej w 2013 roku

Fig. 1. Polish minority clusters in Northern Bukovina in 2013

Objaśnienia: 1-6 – skupiska mniejszości polskiej, 7 – ukraińska część Bukowiny, 8 – rumuńska część Bukowiny, 9 – granica państwa

Explanations: 1-6 – Polish minority clusters, 7 – Ukrainian part of Bukovina, 8 – Romanian part of Bukovina, 9 – national borders

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

Polaków w 1803 r., były: Kaliczanka (obecnie w granicach miasta Czerniowce), Stara Huta i Tereblecze. W 1880 r. powstało polskie skupisko w Dawidenach Zrębie, do końca XIX wieku skupiska w Pance i Dawidenach, a w 1910 r. – w Arszycy, przysiółku rumuńskiej wsi Piotrowce Dolne (ryc. 1). Pierwszymi Polakami zasiedlającymi wsie w północnej części Bukowiny byli górale czadeccy, migrujący z terenów należących obecnie do Słowacji, a w późniejszych latach również liczni migranci z Galicji. Liczba Polaków, migrujących tu przede wszystkim z przyczyn ekonomicznych, wynosiła w 1910 r. 36 210 osób, co stanowiło 4,5% ogółu ludności tej prowincji, z tego w północnej części Bukowiny mieszkały 29 484 osoby – 81% (Żukowski 1914). Polacy licznie zamieszkiwali tam również miasta, a zwłaszcza stolicę Bukowiny – Czerniowce.

Po 1919 r. rozpoczęły się migracje Bukowińczyków polskiego pochodzenia do Polski, które do 1939 r. dotyczyły jednak głównie ludności miejskiej. Spowodowane one były z jednej strony uzyskaniem niepodległości przez Polskę, z drugiej zaś – rumunizacja życia publicznego, w tym szkół i urzędów, w których w czasach austriackich często zatrudniani byli Polacy, okazała się czynnikiem wypychającym mieszkańców z Bukowiny, zwłaszcza polską inteligencję. W latach 1945–1946 miała miejsce zorganizowana akcja repatriacyjna przeprowadzona wśród bukowińskiej Polonii. W jej wyniku z północnej, wówczas radzieckiej, części migrowały do Polski 10 573 osoby (Bujak 2008), w tym wielu mieszkańców wsi. Większość skupisk mniejszości polskiej przestało tam istnieć, w innych liczba Polaków znacznie zmalała. Spis z 1959 r. wykazał obecność 6007 Polaków na terenie obwodu czerniowieckiego (Eberhardt 1994), w tym 2800 (46,6%) na wsi (Krasowska 2006). Dane te zaważyły liczbę Polaków dla tej części Bukowiny, bo dotyczyły całego obwodu, w którego skład wchodziły też inne regiony historyczne: Herca (do 1859 r. w Gospodarstwie Mołdawii, potem do 1940 r. w Rumunii) i Północna Besarabia (w latach 1812–1918 w Rosji, potem do 1940 r. w Rumunii). Migracje wewnętrzne w czasach ZSRR oraz silne procesy asymilacyjne (zwłaszcza w tych wsiach, w których Polacy stanowili zdecydowaną mniejszość) spowodowały dalszy spadek liczby Polaków – do 3367 w 2001 r. na terenie całego obwodu (Krasowska 2006). Badania terenowe przeprowadzone przez autora w 2013 r. wykazały we wsiach Bukowiny Północnej (od 1991 r. ukraińskiej) obecność 6 skupisk mniejszości polskiej zamieszkanych przez 1184 osoby. Są to: Arszycza, Dawideny, Dawideny Zrąb, Panka, Stara Huta i Tereblecze (ryc. 1).

Cel, zakres opracowania, metoda pracy i stan dotychczasowych badań

Prezentowana praca jest wynikiem badań przeprowadzonych przez autora w skupiskach mniejszości polskiej w Bukowinie Północnej w 2013 r. Za skupisko mniejszości polskiej uznano wieś lub jej część (np. przysiółek), w której mieszkało co najmniej 10 polskich rodzin. Badania wykonano techniką wywiadu wyczerpującego, obejmującego wszystkie gospodarstwa domowe zamieszkane w obrębie skupisk przez polskie rodziny (351 gospodarstw). Wywiady z 2013 r. są kontynuacją badań autora z lat 2011–2012, przeprowadzonych w rumuńskiej części Bukowiny (Rossmanith 2012).

Celem artykułu jest określenie: przyczyn migracji ze skupisk mniejszości polskiej w ukraińskiej części Bukowiny; struktury wieku i płci migrantów; natężenia procesów migracji w tych skupiskach w latach 1991–2013; kierunków migracji zagranicznych i wewnętrznych oraz struktury narodowościowej osób napływających do polskich rodzin.

W Starej Hucie i Arszyicy (przysiółku wsi Piotrowce Dolne) Polacy zamieszkują prawie całą wieś, stanowiąc większość jej mieszkańców. W Dawidenach, Dawidenach Zrębnie, Pance i Terebleczu Polacy są mniejszością i żyją w dużym rozproszeniu. Skupiska te różnią się znacznie liczbą mieszkańców – np. 534 osób w Starej Hucie i 42 w Dawidenach Zrębnie (tab. 1). Wszystkie położone są blisko granicy Ukrainy z Rumunią, w rejonie storożynieckim, tylko Tereblecze leży w rejonie głębockim (ryc. 1). Za polską rodzinę autor uznał taką, w której większość członków deklarowała narodowość polską, posługiwała się na co dzień językiem polskim lub polską gwarą i/lub utożsamiała się pod względem kulturowym (w tym religijnym i przez więzy krwi) z lokalną społecznością polską. Poza skupiskami Polacy mieszkają na północy Bukowiny, głównie w miastach, z czego większość w Czerniowcach i Storożyni, a pozostali we wsiach, w których jest ich mniej niż 10 rodzin.

Migracjami Polaków na Bukowinę i z Bukowiny zajmowali się m.in.: M. Gotkiewicz (1967), opisujący migracje górali czadeckich na Bukowinę i z Bukowiny do Brazylii i Bośni, ich migracje wewnątrz tego regionu oraz repatriację do Polski po 1945 r.; E. Biedrzycki (1973), badający historię Polaków na Bukowinie, w tym proces zasiedlania tej prowincji przez Polaków; J. Bujak (2008), który omówił

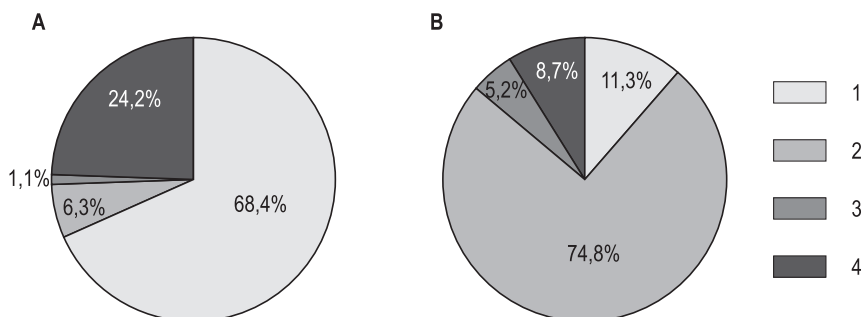
tematykę statystyczną repatriacji Polaków z Bukowiny po II wojnie światowej; M. Pokrzyńska (2010), opisująca oprócz repatriacji proces adaptacji bukowinczyków w realiach powojennej Polski.

W opracowaniu omówiono tematykę migracji długookresowych, tzn. migracji na pobyt stały i czasowy, trwających co najmniej 12 miesięcy. W przypadku migracji zagranicznych decydujący był ponadto fakt zmiany kraju głównego miejsca zamieszkania. Migracji zagranicznych i wewnętrznych o charakterze sezonowym lub krótkotrwałym natomiast nie ujęto. Za migrację uznano przemieszczenie ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania, połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej – wsi. Emigranta określono jako osobę przemieszczającą się poza granice jednostki administracyjnej na pobyt stały lub czasowy, a imigranta jako osobę przybyłą z innej jednostki administracyjnej.

Przyczyny migracji i struktura demograficzna emigrantów

W okresie 1991–2013 ze skupisk mniejszości polskiej w ukraińskiej części Bukowiny migrowało ogółem 210 osób, z czego 95 (45,2%) za granicę (ryc. 2). Migracje zagraniczne miały głównie charakter ekonomiczny, a wewnętrzne – rodzinny (małżeństwo). Dla 44% ogółu migrujących przyczyną emigracji było małżeństwo, dla 37% praca, dla 3% studia, a dla pozostałych 16% inny powód. Najczęściej był to: wyjazd z rodziną (migracje za granicę) oraz zakup mieszkania w mieście, przeprowadzka do nowo wybudowanego domu i wybór życia zakonnego (migracje wewnętrzne). Studia częściej powodowały migracje wewnątrz Ukrainy (ryc. 2). Wszystkie osoby migrujące za granicę z powodu studiów wybierały Polskę, a wewnątrz kraju – najczęściej Czerniowce. W Polsce pozostali jednak tylko ci studenci, którzy tam podjęli pracę zarobkową lub zawarli związek małżeński z Polakiem/Polką. Zdecydowana większość osób po ukończeniu studiów w Polsce wróciła do rodzinnych miejscowości. Takich migracji autor nie uwzględnił w opracowaniu.

Z Bukowiny Północnej migrują częściej kobiety (53,3%), niż mężczyźni. Przewaga ta jest widoczna zwłaszcza w przypadku migracji za granicę i wewnętrznych poza obwód czerniowiecki – w obydwu udział kobiet wśród ogółu migrujących wyniósł 60%. W migracjach wewnątrz obwodu uczestniczyło więcej mężczyzn (54,7%), niż kobiet. Migrują głównie osoby młode, najczęściej w wieku 20–24 lat,

Ryc. 2. Przyczyny migracji mniejszości polskiej z ukraińskiej części Bukowiny w latach 1991–2013

Fig. 2. Reasons for Polish minority migrations from the Ukrainian part of Bukowina in 1991–2013

Objaśnienia: A – migracje za granicę, B – migracje wewnętrzne. Przyczyny migracji: 1 – ekonomiczne, 2 – rodzinne (małżeństwo), 3 – studia, 4 – inne

Explanations: A – external migration, B – internal migration. Reasons for migration: 1 – economic, 2 – family (marriage), 3 – college, 4 – other

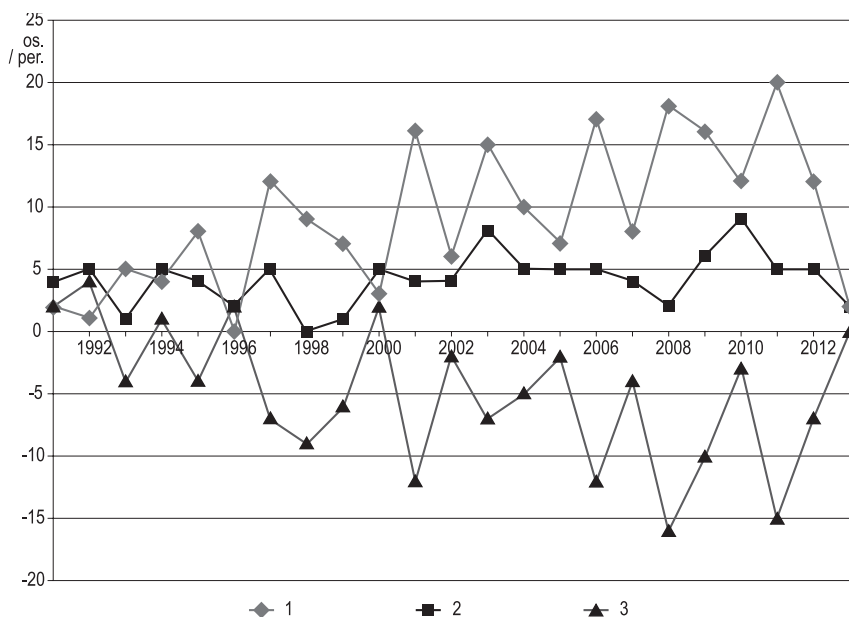
Źródło: badania własne z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

które stanowią aż $\frac{1}{3}$ ogółu emigrantów. Udziały emigrantów w kolejnych grupach wieku wynosiły: 0–14 lat (10,5%), 15–34 lat (79%), 35–59 lat (10,5%). Nikt spośród migrujących nie był w wieku 60 lat i więcej.

Natężenie procesów migracji w latach 1991–2013

Bezpośrednio po rozpadzie ZSRR natężenie procesów migracji w skupiskach mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej nie było duże (ryc. 3). Pogłębiający się tam w latach 90. XX wieku kryzys ekonomiczny utrudniał migracje. Niemal zupełnie ustały migracje wewnętrzne poza obwód czerniowiecki, w tym do takich ośrodków przemysłowych na Ukrainie jak np. Charków i Donieck, które, podobnie jak migracje do republik bałtyckich (Litwa i Łotwa) i azjatyckiej części ZSRR (Syberia

Ryc. 3. Migracje ogółem w skupiskach mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej w latach 1991–2013

Fig. 3. Migration in Polish minority clusters in Northern Bukowina in 1991–2013

Objaśnienia: 1 – emigracja, 2 – imigracja, 3 – saldo migracji

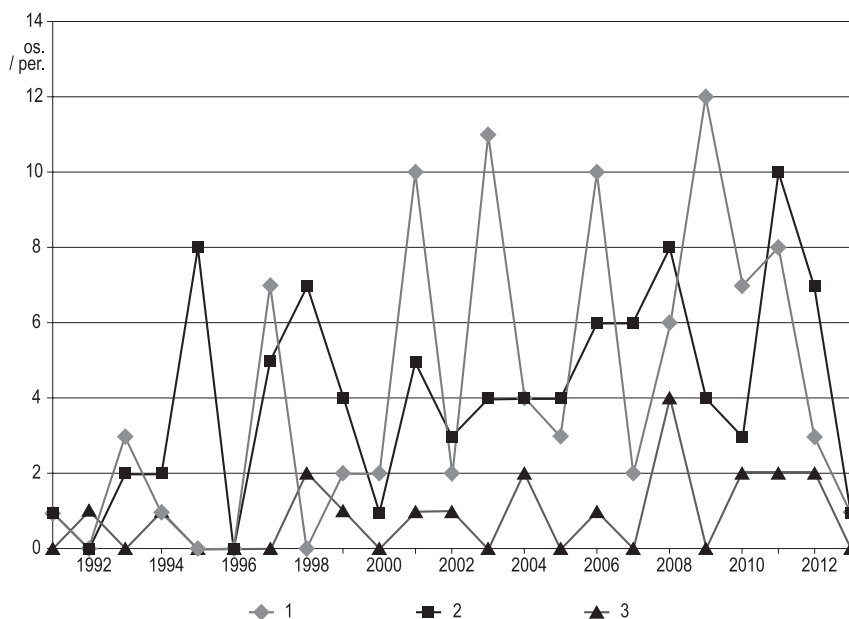
Explanations: 1 – emigration, 2 – immigration, 3 – net migration

Źródło: badania własne z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

i Kazachstan), odgrywały znaczną rolę w emigracji z polskich skupisk przed 1991 r. Odpływ migracyjny był w tamtym okresie równoważony przez napływ (ryc. 3).

Do końca XX wieku emigrację za granicę cechowało bardzo małe natężenie, które wzrosło wyraźnie w pierwszej dekadzie XXI wieku (ryc. 4). Do 2000 r. emigracja ta skierowana była głównie do Polski, a później głównie do Włoch, Belgii, Rosji i USA. Słaby rozwój gospodarczy Ukrainy, nawet w porównaniu z innymi państwami postradzieckimi, sprzyjał emigracji z tego kraju. Po 2000 r. we wszystkich zbadanych skupiskach saldo migracji ogółem było ujemne, na co wpływ miała

Rys. 4. Emigracja ze skupisk mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej w latach 1991–2013

Fig. 4. Emigration from Polish minority clusters in Northern Bukowina in 1991–2013

Objaśnienia: 1 – emigracja za granicę, 2 – emigracja wewnątrz obwodu, 3 – emigracja wewnętrzna poza obwód

Explanations: 1 – migration abroad, 2 – migration within the region (oblast), 3 – internal migration outside the oblast

Źródło: badania własne z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

przede wszystkim emigracja za granicę, w tym często dotycząca nie tylko młodych mężczyzn i kobiet, lecz też całych rodzin. W ostatnich latach (po 2009 r., w przypadku migracji zagranicznych, i po 2011 r., w przypadku migracji wewnętrznych) natężenie emigracji wyraźnie zmalało, za co ponownie odpowiedzialny jest kryzys ekonomiczny. Tym razem występujący także w UE i USA.

Migracje zagraniczne w latach 1991–2013

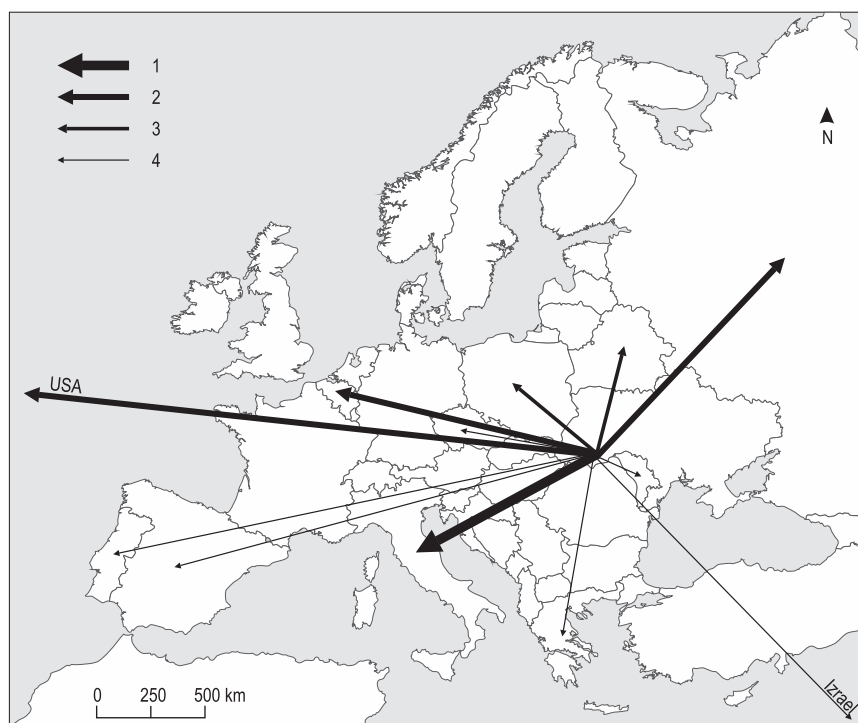
Rozpad ZSRR i powstanie niepodległej Ukrainy były bez wątpienia najważniejszymi wydarzeniami politycznymi końca XX wieku. Dla mieszkańców Bukowiny nie przyniosły one wymiernych korzyści gospodarczych, ale spowodowały otwarcie granic i możliwość swobodnych migracji. Trudna nadal sytuacja gospodarcza na Ukrainie sprzyja migracjom zagranicznym, w tym migracjom dokonywanym przez miejscowych Polaków. Badania autora wykazały duże natężenie tych zjawisk w niemal wszystkich skupiskach, z których w latach 1991–2013 emigrowało za granicę w sumie 95 osób.

W opracowaniu uwzględniono migracje związane ze zmianą kraju jako głównego miejsca zamieszkania oraz migracje o charakterze definitywnym, tzn. na pobyt stały. Najważniejszymi kierunkami migracji zagranicznych Polaków bukowińskich były: Włochy, Belgia, USA, Rosja, Białoruś i Polska (ryc. 5). Zdecydowanie częściej migrowały kobiety (60%), niż mężczyźni. Najwięcej kobiet emigrowało do Włoch (70,2%), Belgii i USA (po 7%). Mężczyźni wyjechali głównie do Włoch (23,7%), Rosji (18,4%), Belgii i USA (po 13,2%) oraz na Białoruś (10,5%). W migracjach do Polski uczestniczyło: 7,9% mężczyzn i 3,5% kobiet. Oprócz migracji do USA, wystąpiła migracja transkontynentalna do Izraela. Migracje zagraniczne największe natężenie miały w latach 2001–2009 (ryc. 4).

Do skupisk mniejszości polskiej w latach 1991–2013 imigrowało z zagranicy 12 osób: z Rosji, Polski, Białorusi, Kazachstanu i Mołdawii. Z Rosji przybyło 5 osób (41,7%), w większości kobiety; z Polski 4 osoby (25%), wyłącznie mężczyźni. Dla mężczyzn przybyłych z Polski przyczyną migracji były małżeństwa zawarte z Polkami z Bukowiny. Saldo migracji zagranicznych za lata 1991–2013 było wyraźnie ujemne, ubytek ten wyniósł 83 osoby.

Migracje wewnętrzne w latach 1991–2013

Ze skupisk mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej w latach 1991–2013 emigrowało wewnątrz Ukrainy 115 osób. Były to głównie migracje na krótki dystans – przemieszczenia wewnątrz obwodu stanowiły 82,6%. W migracjach wewnętrznych częściej brali udział mężczyźni (52,2%), niż kobiety. Do omawianych

Ryc. 5. Migracje za granicę ze skupisk mniejszości polskiej w ukraińskiej części Bukowiny w latach 1991–2013

Fig. 5. Migration abroad from Polish minority clusters in the Ukrainian part of Bukowina 1991–2013

Objaśnienia: 1 – 10 osób i więcej, 2 – 7–9 osób, 3 – 4–6 osób, 4 – 1–3 osoby

Explanations: 1 – 10 persons or more, 2 – 7 to 9 persons, 3 – 4 to 6 persons, 4 – 1 to 3 persons

Źródło: badania własne z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

skupisk mniejszości polskiej, w tych samych latach, imigrowały z Ukrainy łącznie 84 osoby, w tym aż 83,3% przybyło z obwodu czerniowieckiego. Saldo migracji wewnętrznych było (podobnie jak w migracjach zagranicznych) ujemne, ubytek migracyjny wyniósł 31 osób.

W migracjach wewnętrznych poza obwód czerniowiecki uczestniczyło 20 osób, z czego 60% stanowiły kobiety. Najważniejszymi kierunkami emigracji były sąsiednie obwody: 20% osób emigrowało do obwodu iwanofrankowskiego, a 10% do chmielnickiego. Przeważały migracje do miast, stanowiące 80% emigracji poza obwód czerniowiecki. Najczęściej wyjeżdżali Polacy do Śniatynia (15% osób) oraz do Kijowa, Lwowa i Odessy (po 10%). Do skupisk mniejszości polskiej spoza obwodu imigrowało 14 osób, z czego najwięcej przybyło z obwodu chmielnickiego (35,7%). W większości (71,4%) były to osoby z miast.

Z badanych skupisk wewnątrz obwodu czerniowieckiego emigrowało 95 osób. W większości były to migracje do innych wsi (58,9%), a bardzo rzadko migracje do innych skupisk Polaków – w tych ostatnich uczestniczyło zaledwie 5 osób, co świadczy o słabych kontaktach między badanymi skupiskami. Do miast emigrowało 41,1% osób, z czego aż 76,9% do Czerniowiec (30 osób) i 20,5% do Storożyńca (8 osób). Obydwa miasta posiadają dobrze zorganizowaną społeczność polską i migracje w tym kierunku często nie skutkują utratą tożsamości narodowej przez migrujących ze wsi Polaków. Do polskich skupisk imigrowało z obwodu 70 osób, w większości pochodzących ze wsi (72,9%).

Struktura narodowościowa imigrantów

Do 6 skupisk mniejszości polskiej w latach 1991–2013 napłynęło łącznie 96 osób. Przyczyną tych migracji były małżeństwa zawierane przez imigrantów z Polakami lub Polkami ze skupisk. W zdecydowanej większości były to osoby o innej niż polska narodowości i nieposiadające polskiego pochodzenia (tab. 1). Sytuacja taka utrudnia procesy asymilacji imigrantów w społeczności polskiej zamieszkującej skupiska i wpływa na biwalencję kulturową wielu rodzin oraz na przyspieszenie procesu asymilacji kulturowej Polaków w społeczności ukraińskiej, co prowadzi do zanikania społeczności polskiej w najmniejszych skupiskach. Omawiani imigranci byli bardzo zróżnicowani pod względem narodowościowym: najwięcej było wśród nich Ukraińców (44%) i Rumunów (18%). Rejony storożyński i głębocki, w których położone są polskie skupiska, cechuje występowanie licznych wsi, pod względem narodowościowym rumuńskich. Tak jest w otoczeniu Starej Huty, Arszycy i Tereblecza, co wpływa na strukturę narodowościową imigrantów przybyłych do tych skupisk.

Tab. 1. Liczba ludności w polskich rodzinach w 2013 roku i struktura narodowościowa imigrantów do tych rodzin z lat 1991–2013

Tab. 1. Number of members of Polish families in 2013 and the ethnic profile of persons coming into Polish families in 1991–2013

Wsie ze skupiskami Polaków/ Villages with Polish clusters	Liczba ludności w polskich rodzinach w 2013 r/ Number of persons in Polish families in 2013	Imigranci / Immigrants						
		ogółem/ total	w tym /including					
			Polacy/ Poles	osoby pochodzenia mieszanego z polskim/ persons of partly Polish origin	Ukraińcy/ Ukrainians	Rumuni/ Romanians	inni/ others	
	osoby/persons	%						
Stara Huta	534	44	100	11,4	20,5	34,1	29,5	4,5
Arszyca	197	16	100	31,2	6,2	18,8	18,8	25
Panka	158	13	100	–	23,1	61,5	–	15,4
Tereblecze	127	6	100	33,3	–	66,7	–	–
Dawideny	126	12	100	16,7	–	75	8,3	–
Dawideny Zrąb	42	5	100	40	–	60	–	–
Bukowina Północna (6 skupisk)/ Northern Bukowina (6 clusters)	1184	96	100	23,2	13,5	43,7	17,8	8,3

Źródło: badania własne z 2013 roku.

Source: author's own studies in 2013.

Podsumowanie

Migracje mają istotny wpływ zarówno na liczbę ludności, jak i strukturę narodowościową każdej populacji. W małych populacjach – a takimi są skupiska mniej-

szości polskiej w ukraińskiej części Bukowiny – ich wpływ na przemiany etniczne i demograficzne jest jeszcze większy.

W latach 1991–2013 z polskich skupisk migrowały głównie osoby młode, najczęściej w wieku 20–24 lat, przeważnie kobiety. Napływ ludności wyraźnie ustępował odpływowi, co powodowało ubytek migracyjny, znaczny zwłaszcza po 2000 r., i wpływało na spadek liczebności bukowińskiej Polonii. Wskutek napływu do polskich rodzin osób narodowości ukraińskiej, rumuńskiej i mieszanego pochodzenia zmienia się skład etniczny w badanych skupiskach. Przyspiesza to proces asymilacji Polaków w społeczeństwie ukraińskim i utrudnia im identyfikację narodowościową z Polską.

Państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polska i Ukraina, mają w większości ujemne saldo migracji zagranicznych. Takie saldo mają też skupiska mniejszości polskiej na Bukowinie Północnej. Największe natężenie odpływu ludności za granicę wystąpiło w latach 2001–2009. Głównymi kierunkami tej emigracji były: Włochy, Belgia, USA i Rosja. Kierunek do Polski, ze względu na trudności wizowe i ograniczone możliwości podejmowania pracy w naszym kraju, miał mniejsze znaczenie. Zmniejszające się zainteresowanie Polską wpływa na osłabienie więzi z ojczyzną, co skutkuje spadkiem znaczenia języka polskiego jako języka domu i kościoła w niektórych skupiskach.

Bibliografia

- Biedrzycki E., 1973, *Historia Polaków na Bukowinie*, PWN, Warszawa-Kraków.
- Bujak J., 2008, *Migracje bukowińskich Polaków w latach 1939–1950* [w:] *We wspólnocie narodów i kultur. W kręgu relacji polsko-rumuńskich. Materiały z sympozjum, IX Sympozjum poświęcone relacjom polsko-rumuńskim*. Suczawa (Rumunia), 6–9 wrzesień 2007, Związek Polaków w Rumunii, Suczawa.
- Eberhardt P., 1994, *Przemiany narodowościowe na Ukrainie XX wieku*, Biblioteka „Obozu”, Warszawa.
- Gotkiewicz M., 1967, *Migracje górali czadeckich w XIX i XX w.*, *Czasopismo Geograficzne* 38 (1), 3–22.

- Krasowska H., 2006, *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne*, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Pokrzyńska M., 2010 *Bukowińczycy w Polsce. Socjologiczne studium rozwoju wspólnoty regionalnej*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra.
- Rossmann A., 2012, *Procesy migracji w skupiskach ludności polskiej w okręgu Suczawa (Rumunia) po 1989 r.* [w:] A. Zborowski (red.), *Człowiek. Społeczeństwo. Przestrzeń*, t. II, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Centrum Kultury Ekumenicznej, Myczkowce-Kraków, 41–60.
- Żukowski O.M., 1914, *Bukowina pod względem topograficznym, statystycznym i historycznym ze szczególnym uwzględnieniem żywiołu polskiego*, Czerniowce–Lwów.